

Inhoud

Samenvatting	3
Economisch belang van excellent hoger onderwijs	3
Uitdagingen	3
Beoordeling onderwijsbeleid tot nu toe	4
Inbreng bij de Strategische agenda.....	4
• Meer top, minder gemiddeld	4
• Bekostiging op basis van kwaliteit en profilering.....	4
• Meer bèta technici.	5
• Flexibel en marktgericht.....	5
• Bedrijfsleven als partner van het onderwijs	5
• Integratie en emancipatie.	5
Prestatieafspraken.	5
1. Uitgangspunt: het belang van excellent hoger onderwijs voor economische groei.....	6
2. Zeven uitdagingen en daarmee doelstellingen voor het hoger onderwijs	6
2.1 Meer excellentie en hogere kwaliteit.	6
2.2 Meer hoger opgeleiden nodig.....	7
Box 1: Steeds meer hoogopgeleiden	7
2.3 Meer bèta technici.	7
2.4 Internationaal excellentere onderwijsinstellingen.	8
2.5 Aansluiting op arbeidsmarkt (van de toekomst).....	9
Box 2: Voorbeeld samenwerking HBO en bedrijfsleven	9
2.6 Beter aanbod leven lang leren.	10
Box 3: Belang van privaat onderwijs	10
2.7 Bijdrage aan integratie en emancipatie.....	11
3. Beoordeling hogeronderwijsbeleid tot nu toe.....	11
3.1 Kwaliteit en profilering.....	11
3.2 Prestatiebekostiging en profilering.	12
3.3 Betere aansluiting hogescholen op toekomstige arbeidsmarkt.	12
3.4 Beperkte mogelijkheden voor selectie en collegegelddifferentiatie.	12
4. Noodzakelijke beleidswijzigingen en -intensiveringen	13
4.1 Excellentie, profilering en prestatiebekostiging	13
Een substantieel groter deel van de bekostiging op basis van prestaties	13
Selectie en collegegelddifferentiatie voor excellentie.....	13
4.2 Versterking van het Hoger beroepsonderwijs	13
Basiskwaliteit versterken	14

Box 4: Méér, goede contacturen	14
Professional masters in het hbo.....	14
Associate degree: een tweejarige hbo-opleiding.....	14
Samenwerking met bedrijven in de regio en met (top)sectoren.....	15
Box 5: Koppeling HO en Smart Industry.....	15
Box 6: Voorbeeld van goede samenwerking hogescholen en mkb: kenniscirculatie	16
Aansluiting op de (cross)sectorale beroepspraktijk.....	16
Herkenbaar aanspreekpunt voor het bedrijfsleven.....	17
4.3 Internationalisering.....	17
Strategische internationale agenda voor werving en binding van buitenlandse studenten.....	17
Box 7: Actieplan internationalisering hoger onderwijs: focus op binding	17
Blijfkans vergroten	18
4.4 Vernieuwingen in het onderwijs zelf.....	18
Meer uitdagend.....	18
Meer project gebaseerd onderwijs.....	18
Integratie bevorderen.....	19
Alumnibeleid.....	19
Accreditatie MOOC's.....	19
Effectief en efficiënt toezicht en accreditatie.....	19

Inbreng VNO-NCW en MKB-Nederland voor de Strategische Agenda Hoger onderwijs, april 2015

Samenvatting

De 'Strategische Agenda Hoger onderwijs, onderzoek en wetenschap' zet de lijnen uit voor het kabinetsbeleid ten aanzien van het hoger onderwijs voor de komende jaren en kent ook een investeringsagenda. De afschaffing van de studiefinanciering en de voorinvesteringen van universiteiten en hogescholen, maken extra investeringen in de kwaliteit van het hoger onderwijs mogelijk van ongeveer 200 miljoen de komende twee jaren, oplopend tot ruim 600 miljoen euro structureel.

Deze notitie beschrijft de uitdagingen van het hoger onderwijs, het huidige beleid en de oplossingen die VNO-NCW en MKB-Nederland aandragen. Dat vormt onze inzet voor de strategische agenda hoger onderwijs.¹ We concentreren ons hier op het hoger *onderwijs* en minder op (wetenschappelijk) onderzoek en valorisatie. Het kabinet heeft in december zijn wetenschapsvisie uitgebracht, waarin aangekondigd wordt dat een wetenschapsagenda zal worden opgesteld. Onze inzet daarbij is elders beschreven.

Economisch belang van excellent hoger onderwijs

Voor ondernemingen is innovatievermogen steeds belangrijker om concurrerend te blijven. Snel veranderende markten en technologieën vragen permanente vernieuwing en aanpassing om te kunnen groeien. Economische groei is niet meer vanzelfsprekend en steeds meer afhankelijk van aanpassingsvermogen en vernieuwingstalent. Excellent hoger onderwijs is een belangrijke toeleverancier van goed opgeleid talent voor ondernemingen en instellingen.

De aansluiting van het publieke en private hoger onderwijs op economische en maatschappelijke ontwikkelingen wordt steeds belangrijker.

Uitdagingen

Vanuit dit perspectief – het belang van excellent onderwijs – naar het huidige hoger onderwijs kijkend, zien wij de volgende uitdagingen voor de komende jaren.

- Het Nederlandse hoger onderwijs stelsel is van hoog niveau, maar niet voldoende om internationaal echt het verschil te kunnen maken. Het Nederlandse hoger onderwijs kent te weinig excellentie en differentiatie gericht op de individuele kwaliteiten van de student. De recente door studenten- en docentenorganisaties uitgesproken notie dat de kwaliteit van het onderwijs omhoog moet, is een uiting hiervan. Die oproep ondersteunen wij op dit punt. Het is echter logisch dat universiteiten efficiënt met de hen toevertrouwde middelen omgaan en kleine opleidingen zonodig bundelen in plaats van versnipperen, mits dat niet ten koste gaat van de kwaliteit. Het huidige aanbod van afgestudeerden verhoudt zich qua studierichting en niveau onvoldoende tot de structuur en eisen van onze (toekomstige) economie. Zo is een voldoende aanbod aan bèta-technologisch opgeleide mensen randvoorwaarde voor hoogwaardig onderzoek en innovatie en daarmee economisch groei.
- In de afgelopen twintig jaar zagen we op de arbeidsmarkt een schaarbeweging. De technologische ontwikkeling maakt routinewerk in het midden meer en meer overbodig, maar het onderwijs heeft gezorgd voor een upgradering van de beroepsbevolking. De enorme toename van het aantal studenten in het hoger onderwijs is initieel wel ten koste gegaan van de kwaliteit. De opgave is nu het onderwijs kwalitatief te verbeteren en handhaven en het aantal hoger opgeleiden in de komende decennia te verhogen.

---

¹ Hierbij zijn de opgedane inzichten uit de werkgeversbijeenkomst in het kader van de HO-tour van Minister Bussemaker op 14 januari 2015 meegenomen die in het teken stond van de samenwerking tussen hogescholen en het bedrijfsleven.

- Ook wordt het steeds belangrijker om het systeem van een leven lang leren goed in te richten om kennis en vaardigheden van ons menselijk kapitaal te verbeteren en up to date te houden. Het publiek bekostigde hoger onderwijs levert hierin nu een te geringe bijdrage.
- Het aantrekken en het behouden van buitenlands (top)talent moet beter en is noodzaak om onze concurrentiepositie op peil te houden.
- Het rendement van hoger onderwijs is economisch te vertalen in hogere productiviteit van individuele werkenden en grotere innovatiekracht van de economie. Dat biedt een hogere welvaart voor iedereen. Meer aandacht verdient het maatschappelijk rendement van hoger onderwijs dat mensen in staat stelt zich te emanciperen en hun talenten te ontwikkelen.

Beoordeling onderwijsbeleid tot nu toe

Deze analyse sluit aan bij de adviezen van de Commissie Veerman in 2010. De conclusie was toen dat het stelsel van hoger onderwijs niet toekomstbestendig was. Om te komen tot meer *onderscheidend* onderwijs moest er volgens Veerman een duidelijker onderscheid worden gemaakt tussen (1) hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs, (2) hoger onderwijsinstellingen onderling en (3) het opleidingsaanbod van de hoger onderwijsinstellingen. Dat vraagt om keuzes die in samenhang met onze bedrijvigheid worden gemaakt.

Die adviezen zijn nog steeds relevant. Met de uitvoering ervan is in de vorige Strategische Nota van staatssecretaris Zijlstra een begin gemaakt. Prestatieafspraken en prestatiebekostiging zijn voorzichtig ingevoerd. De wet Kwaliteit en verscheidenheid beoogde de kwaliteit van het hoger onderwijs te verhogen en het studiesucces te vergroten door meer aandacht voor voorlichting, studiekeuze en begeleiding van studenten. Het studievoorschot (of de afschaffing van de basisbeurs) is erop gericht om arbeidsmarktrelevante studiekeuze en kritische houding ten aanzien van kwaliteit, geleverd door de instelling te stimuleren.

Inbreng bij de Strategische agenda

Uitgangspunt van de inbreng vanuit het bedrijfsleven is dan ook om door te gaan op deze weg naar meer differentiatie, een stevige profilering van instellingen en meer nadruk op excellentie.

Rode draad is verder de noodzaak tot structurele samenwerking tussen hoger onderwijs en (georganiseerd) bedrijfsleven, landelijk, (cross)sectoraal en regionaal. De snelle technologische ontwikkelingen, de toenemende rol en het belang van ICT, het verdwijnen van vele banen en het opkomen van banen met een nieuwe inhoud leiden er toe dat onderwijs en bedrijfsleven meer en meer de krachten moeten bundelen.

Onze inbreng bij de Strategische agenda is als volgt samen te vatten:

- **Meer top, minder gemiddeld.** Specialisatie en taakverdeling (kiezen waar men goed in is) leiden tot een hogere kwaliteit en grotere herkenbaarheid voor studenten en ondernemingen. De financiering van het hoger onderwijs moet meer stimuleren tot profilering op sterktes, hogere kwaliteit, een betere verbinding met afnemers en veel snellere ontwikkeling van nieuwe vormen van kennisoverdracht. Instellingen moeten zich aan internationale best practices kunnen meten. Selectie en differentiatie van collegegelden – daar waar ook aantoonbaar intensiever en excellent onderwijs gegeven wordt - dragen daar aan bij. Het stelt studenten in staat te investeren in de kwaliteit van de eigen opleiding. Wel moet het hoger onderwijs breed toegankelijk blijven. Door intensievere relaties en samenwerking met het bedrijfsleven moet het onderwijs up to date blijven.
- **Bekostiging op basis van kwaliteit en profilering.** Als aanjager van kwaliteit kan de bekostiging op vooral studentenaantallen meer plaatsmaken voor bekostiging op basis van kwaliteit en profilering. De prestatiebekostiging moet dan naar bijvoorbeeld 20 procent in plaats van de huidige 7 procent. Voor continue kwaliteitsverbetering, ook op het niveau van de besturen, ontstaat dan logischerwijs meer aandacht. Instellingen zullen meer werk moeten maken van profilering op bewezen sterktes om actief

internationaal talent aan te trekken. Om talent naar ons land te lokken en te houden is een *strategische internationale wervingsagenda* nodig.

- **Meer bèta technici.** Het economisch belang van het opleiden van meer bèta technici is evident. Met het Techniekpact is mede invulling gegeven aan de human capital agenda's van de topsectoren en een beweging in gang gezet gedragen door overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen om de kwaliteit en kwantiteit van het bèta technisch onderwijs en afgestudeerden te verhogen. Daar moeten we mee door gaan en ook dit zal een plek moeten krijgen in de prestatieafspraken en profilering.
- **Flexibel en marktgericht.** De arbeidsmarkt vergt onderwijs dat voldoende flexibel en marktgericht aangeboden kan worden, ook voor werkenden. Innovatie in het opleidingsaanbod is nodig. Regelgeving rond vestigingsplaats, macrodoelmatigheid en andere eisen aan de bekostiging maakt instellingen beperkt wendbaar. Modulair aanbod en vraagfinanciering in plaats van aanbodfinanciering dragen bij aan flexibiliteit en vraaggerichtheid. De ontwikkeling van experimenten met vraagfinanciering en pilots met flexibele leerwegen in het deeltijdonderwijs voor volwassenen ondersteunen we van harte. Ook vraagt dit om toezichtsarrangementen die minder lasten met zich meebrengen en innovatie en vernieuwing niet in de weg staan, maar wèl effectief hogere kwaliteit borgen. Vraagfinanciering maakt het privaat hoger onderwijs beter bereikbaar. Dit particulier onderwijs voorziet bijna exclusief in de leer- en scholingsbehoefte van werkenden. Dit moet verder uitgebouwd.
- **Bedrijfsleven als partner van het onderwijs.** Door het bedrijfsleven actiever te betrekken bij het onderwijsprogramma komen theorie en praktijk dichter bij elkaar en hebben hoger onderwijsinstellingen beter zicht op de ontwikkelingen binnen het bedrijfsleven en op de arbeidsmarkt. Ondernemingen moeten een actievere rol en medezeggenschap hierin krijgen. De human capital agenda's van de topsectoren bieden daar bijvoorbeeld een goede basis voor. Bijvoorbeeld het actieplan Smartindustry gaat in op het verbeteren van het fundament, het versterken van de kennisbasis en de skills van studenten. Ook veranderingen in de zorg en in andere economische sectoren nopen tot intensieve samenwerking van hoger onderwijs en bedrijfsleven. Met name de rol van hogescholen bij de beroepspraktijk en – vernieuwing zou veel beter benut kunnen worden..
- **Integratie en emancipatie.** Van het hoger onderwijs – als opleider van de toekomstig leiders in onze samenleving – mag verwacht worden dat het integratie en emancipatie hoog in het vaandel heeft staan. Dat wordt niet enkel bereikt met grotere medezeggenschap van huidige studenten en medewerkers, maar door een open houding naar samenleving en economie. Een verdere uitbouw van prestatie-afspraken en bijbehorende bekostiging is de manier om het maatschappelijk en economisch nut en de kwaliteit van hoger onderwijsinstellingen te vergroten. We bepleiten een nadere doordenking van het bekostigingsstelsel, waarbij de eerste stappen met vraagfinanciering in het deeltijdonderwijs wat ons betreft kansrijk zijn, ook omdat die nieuwe arrangementen tussen onderwijs en bedrijfsleven het mogelijk maken om beter aan te sluiten bij de economische en maatschappelijke ontwikkelingen van nu en de toekomst.

Prestatieafspraken. De toegezegde extra investeringen in het hoger onderwijs zullen in lijn hiermee besteed moeten worden, en volledig op basis van prestatieafspraken met individuele hoger onderwijsinstellingen. Daarbij is een stevige kwaliteitsagenda voor het hbo van belang, naast het bevorderen van excellentie in aansluiting op de maatschappelijke en economische zwaartepunten.

1. Uitgangspunt: het belang van excellent hoger onderwijs voor economische groei

Voor Nederland, dat de ambitie heeft tot de top vijf van kenniseconomieën te behoren, is onderscheidend en excellent hoger onderwijs essentieel. Opleiding is belangrijk voor de productiviteit van ons bedrijfsleven en daarmee van groot belang voor het succes van ons bedrijfsleven. Het gaat dan om *voldoende* opgeleide personen en ten tweede *kwitatatief* goed opgeleide personen.

Economische groei is niet meer vanzelfsprekend en steeds meer afhankelijk van aanpassingsvermogen en vernieuwingstalent.² Voor ondernemingen is innovatievermogen steeds belangrijker om concurrerend te blijven. Snel veranderende markten en technologieën vragen permanente vernieuwing en aanpassing om te kunnen groeien. In onze grote dienstensector verloopt innovatie via talentvolle mensen, die zich telkens aanpassen en vernieuwingen doorvoeren, en veel minder via R&D.³ Voor de concurrentiekracht en het innovatievermogen van de topsectoren waar het overgrote deel van de Nederlandse private R&D plaatsvindt, is het hoger onderwijs cruciaal.

Kennis(circulatie) en aanpassingsvermogen van werkenden zijn en blijven de belangrijkste drijvers van productiviteitsgroei.⁴ Excellent hoger onderwijs is een belangrijke toeleverancier van goed opgeleid talent voor al onze ondernemingen. Ook mensen zelf hebben belang bij kwalitatief goed onderwijs zodat ze goed toegerust op de arbeidsmarkt hun intrede kunnen maken. Het brengt hen mogelijkheden voor persoonlijke welvaart en ontplooiing.

2. Zeven uitdagingen en daarmee doelstellingen voor het hoger onderwijs

2.1 Meer excellentie en hogere kwaliteit.

Het hoger onderwijs presteert naar internationale maatstaven goed. Het World Economic Forum plaatst ons hoger onderwijs op de derde plaats; in de ranking van de Europese Commissie staan we al jaren in de top tien. Vrijwel al onze universiteiten staan in de top-200 van de Times Higher Education Ranking, maar niet in de echte top.

Dat bevestigt het beeld dat het Nederlandse hoger onderwijs over de breedte goed is èn dat we in Nederland relatief veel mensen hoger opleiden, maar ook dat het Nederlandse hoger onderwijs te weinig excellentie en differentiatie kent. Excellentie en profilering liggen namelijk in elkaars verlengde.

Ook heeft de massaliteit bij een aantal opleidingen geleid tot minder kwaliteit.

Het huidige uniform collegegeldtarief legt zowel een prijsplafond als prijsbodemprijs in de markt. De prikkels tot kwaliteitsverbetering en investeringen verdwijnen, want de voordelen van kostenefficiëntie kunnen vanwege de prijsbodemprijs niet leiden tot een prijsdaling (lager collegegeld) en daarmee een hogere instroom. Excellente opleidingen, die extra investeringen vragen van hoger onderwijsinstellingen komen door het prijsplafond niet tot stand.

Getalenteerde studenten in Nederland worden te weinig uitgedaagd. Juist toptalent hebben we hard nodig voor wetenschappelijke doorbraken en innovatieve bedrijvigheid.

---

² WRR, Naar een lerende economie, 2013 en Cees Oudshoorn, Grenzeloos groeien, 2014.

³ WRR, Naar een lerende economie, 2013, p. 296.

⁴ The Boston Consulting Group, Serie NL 2030: Naar een nieuw Nederlands Verdienmodel, 2014.

2.2 Meer hoger opgeleiden nodig.

Door technologische ontwikkelingen (zoals robotisering) en daarmee gepaard gaande verschuivingen in de internationale arbeidsverdeling verdwijnen banen, maar komen er ook nieuwe functies bij – die vaak een hogere kwalificatie vragen. De afgelopen jaren nam de vraag naar hoger opgeleiden in Nederland al sterk toe.

Inmiddels is ruim 40 procent van de jongere generaties hoger opgeleid.⁵ Daarmee zijn we een middenmoter in de OESO, maar bovengemiddeld binnen de EU.

Onderstaande figuur laat de verandering in de samenstelling van de beroepsbevolking vanaf 1979 zien, waarbij het aandeel hoogopgeleiden stijgt van 12 procent in 1979, naar 34 procent in 2011, en nog steeds stijgende is. Het aandeel gemiddeld opgeleiden stagneert sinds 1995 rond 45%, en daalt langzaam. Het aandeel laagopgeleiden is van ruim 60 procent in 1979 naar iets minder dan 25 procent in 2011 gedaald.

Box 1: Steeds meer hoogopgeleiden⁶

Het hbo heeft het grootste deel van de stijging van het aantal hoger opgeleiden in de afgelopen decennia voor zijn rekening genomen. Sinds 1990 is het aantal hbo studenten bijna verdubbeld, naar ruim 440.000 nu. Ook de achtergrond van de hbo studenten is sterk veranderd: meer mbo'ers en havisten en minder vwo'ers.

Tot 2020 zal de vraag naar hoger opgeleiden toenemen, al ligt het groeitempo iets lager dan voorheen. Daarmee is de behoefte aan hoger opgeleiden in 2020 voor het eerst groter dan die aan middelbaar opgeleiden.

2.3 Meer bèta technici.

Technologische ontwikkeling is een belangrijke bron van welvaartsgroei. Innovatie vergt inspanningen door R&D-activiteiten bij bedrijven en de daar werkzame bèta technici. Succesvolle innovaties leveren winst en

---

⁵ Door het formeel opnemen van de Associate degree (Ad) als graad in ons hoger onderwijs, zoals in veel andere landen ook het geval is, kan dit percentage worden verhoogd.

⁶ CPB Policy Brief (2012) Vraag naar hoogopgeleiden stijgt verder

omzet op voor die bedrijven, maar via spin-off en spill-over ook voor de rest van de economie.⁷ Bèta's en technici vervullen een sleutelrol bij het ontwikkelen en toepassen van innovatie en uiteindelijk economische groei. Meer technici in een land kunnen voor meer R&D activiteit zorgen onder meer via start ups.

Technologie gaat bovendien in alle sectoren van onze economie een steeds belangrijker (disruptive) rol spelen. Om daarin mee te kunnen (niet alleen in de industrie, maar ook in de zorg, in de detailhandel, dienstverlening, en bij de overheid) zijn technisch geschoolde mensen nodig op alle niveaus. Dat kan de productiviteit in die sectoren ook verhogen.

Met het Techniekpact is een beweging ingezet om meer jongeren te laten kiezen voor technische studies. Hiermee is ook voor een belangrijk deel invulling gegeven aan de human capital agenda's van de topsectoren. In het hbo is, na een eerdere daling - in 2006/2007 tot en met 2009/2010 - sprake van een stijgende instroom van studenten bètatechniek en opnieuw in de periode na 2012/2013. In het wo is - los van enige afvlakking in de periode 2009/2010 tot en met 2011/2012 - doorlopend sprake van een stijgende lijn. Positief maar daarmee scoren we internationaal gezien nog steeds mager.

2.4 Internationaal excellentere onderwijsinstellingen.

ICT zet ook in het onderwijs traditionele methoden onder druk. Concurrentie neemt daardoor toe ook uit het buitenland. Massive open online courses (MOOC's) maken het bijvoorbeeld mogelijk voor veel grotere groepen om overal ter wereld bij excellente universiteiten onderwijs te volgen en diploma's te halen. Private onderwijsinstellingen, maar ook bekostigde instellingen, zullen zich moeten oriënteren op aansluiting bij economische ontwikkelingen. Het biedt kansen om de groeiende mondiale studentenmarkt te bedienen⁸ door specialisatie en differentiatie.

Ook de arbeidsmarkt internationaliseert. Een derde van de hbo-afgestudeerden werkt vijf jaar na afstuderen in een organisatie die internationaal opereert. Internationale ervaring in de studie is daarom steeds belangrijker. Studentmobiliteit zorgt ook voor een meer internationale samenstelling van studentpopulaties. Ook het aantrekken van buitenlandse docenten past in deze ontwikkeling. Door een studie in het buitenland ontwikkelen studenten multiculturele vaardigheden (en talenkennis) die kunnen bijdragen aan de productiviteit van hoogopgeleiden. Het draagt verder bij aan betere handelsrelaties tussen landen. Tot slot kan studentmobiliteit grensoverschrijdende spillovers met zich meebrengen in de vorm van overdracht van landspecifieke kennis of vaardigheden tussen studenten.⁹

Voor internationaal opererende bedrijven is een soepele in- en doorstroom van internationale kenniswerkers van levensbelang. Wanneer kenniswerkers uit Azië, Europa en Amerika in elkaars instellingen voor hoger onderwijs kunnen studeren en onderzoeken verhoogt dat de kans op behoud van productie en R&D faciliteiten in Nederland.

Ook het beperkte volume van studenten van voor Nederland essentiële specialistische studierichtingen (bijvoorbeeld specialismen uit de werktuigbouw zoals metallurgie, tribologie) maakt het noodzakelijk om de uitwisseling van internationaal talent in het hoger onderwijs makkelijker te maken.

De vergrijzingsproblematiek veroorzaakt in de toekomst krapte op de arbeidsmarkt. Gecombineerd met een toename van de vraag naar hoger opgeleiden en *upgrading* van de arbeidsmarkt vraagt in de toekomst maakt ook dit het aantrekken van talent urgent en belangrijk.

---

⁷ Wetenschappelijke studies bevestigen het beeld dat in sectoren waar relatief hoge R&D-uitgaven zijn de arbeidsproductiviteitsgroei en het aantal patenten en innovaties ook hoger is.

⁸ Rathenau Instituut, Toekomststrategie Nederlandse Universiteiten VSNU, 2013

⁹ CPB, De economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs 2012

Onze universiteiten weten op dit moment maar een zeer klein deel van de *internationale markt* aan te trekken, waarbij gespecialiseerde universiteiten het meest internationaal zijn: de technische universiteiten in Delft en Eindhoven en de Wageningen Universiteit.¹⁰

Het percentage Nederlandse studenten dat in het buitenland studeert, blijft achter ten opzichte van andere landen. Nederland trekt voornamelijk bachelorstudenten uit Duitsland, Frankrijk en België. Er is betrekkelijk weinig diversiteit in de inkomende studentenpopulatie.

Inmiddels is het actieplan *Make it in the Netherlands* gestart dat tot doel heeft talent naar Nederland te trekken en dat vervolgens ook te binden.

2.5 Aansluiting op arbeidsmarkt (van de toekomst).

Veranderingen op de arbeidsmarkt gaan snel, sneller vaak dan het onderwijs zich kan aanpassen - studies duren gemiddeld vier tot vijf jaar. Tempo van onderwijs en arbeidsmarkt lopen uiteen. De grotere dynamiek en onzekerheid op de arbeidsmarkt maken een keuze voor algemene studies (economie, gedragsstudies, maatschappijwetenschappen) aantrekkelijker, omdat daarmee in meerdere sectoren van de economie gewerkt kan worden. Het roept ook de vraag op of studies niet veel meer gericht moeten zijn op Bildung (vorming en vrije ontplooiing van het individu) of op het aanleren van 21st Century Skills (samenwerken, creativiteit, ict-geletterdheid, communiceren, probleemoplossend vermogen, kritisch denken en sociale en culturele vaardigheden). Daarmee zouden studenten veel beter voorbereid zijn op de arbeidsmarkt van morgen.

Consequentie van die keuzes voor algemene studierichtingen of algemene inhoud van opleidingen is dat kennis en vaardigheden van studenten niet goed aansluiten op de wensen van werkgevers.¹¹ De verschuiving naar meer generieke studies heeft geleid tot een overschot op de arbeidsmarkt aan generiek afgestudeerden en tot een tekort aan specifiek afgestudeerden in bijvoorbeeld zorg en techniek. Op de arbeidsmarkt zullen juist meer technisch georiënteerde functies komen of grotere vraag naar specifieke beroepen (zoals in de zorg). Meer verbindingen tussen opleidingen zoals zorg en gaming en zorg en techniek (cross sectorale studies) vragen creativiteit van het onderwijs en versterking van de band met het bedrijfsleven. De discrepantie tussen kennis en kunde van studenten en de vraag van werkgevers is veel kleiner bij meer beroepsgerichte studies (in de techniek of accountancy en geneeskunde) dan bij generieke opleidingen.

Dat vraagt een juiste balans tussen beroepsgerichte vakken, kennis en generieke vaardigheden. Een versterking van de verbindingen tussen onderwijs, onderzoek en beroepspraktijk bevordert zowel de vakinhoudelijke beroepscompetenties van (aankomende) professionals als hun generieke vakoverstijgende vaardigheden zoals analytisch en kritisch denken, problemen kunnen oplossen, en samenwerkings- en communicatievaardigheden.¹² Samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven kan zo het onderwijs verbeteren.

Box 2: Voorbeeld samenwerking HBO en bedrijfsleven

Op de RDM-Heijplaat in Rotterdam wordt publiek privaat samengewerkt, mede in het kader van het Center of Expertise 'sustainable mainport innovation', om een praktijk trainingsplant te realiseren. Hier kan praktijkgericht geoefend worden in het aanleren en behalen van vereiste industriële vaardigheden op het gebied van technisch onderhoud.

---

¹⁰ Science Guide Wie zijn top in internationalisering? 11 februari 2015.

¹¹ ING, Hoger onderwijs en arbeidsmarkt. Naar minder fricties door meer wederzijdse actieve betrokkenheid, 2013.

¹² Onderwijsraad, Meer innovatieve professionals, 2014.

Dit is een unieke opleiding- training- en onderzoeksomgeving voor zowel mbo- en hbo-studenten om zich te kunnen kwalificeren voor hun beroepsopleiding, als voor medewerkers werkzaam in de procesindustrie om hun vakvolwassenheid op peil te houden en diverse branchecertificaten te behalen.

2.6 Beter aanbod leven lang leren.

Met de vergrijzing van de beroepsbevolking en de toenemende economische dynamiek neemt het belang van blijven investeren in scholing na het initiële onderwijs – lerend werken en een leven lang leren – alleen maar toe. Kennis verouderd sneller en moet dus geactualiseerd worden om productief te blijven. Post-initiële scholing en leven lang leren worden steeds belangrijker om met veranderingen in vaardigheden en functies te kunnen meebewegen en om de overstap van de ene naar de andere baan of sector te kunnen maken.

In de praktijk blijkt echter dat er minder volwassenen instromen en deelnemen aan het bekostigde deeltijd hoger onderwijs, en dat de deelname in Nederland sterk achterblijft bij de deelname in andere vooraanstaande kennis economieën. Nederland kent op dit moment veel minder dan sommige andere landen een cultuur van leren. Het privaat hoger onderwijs voorziet op dit moment bijna exclusief in de leer- en scholingsbehoefte van werkenden, omdat het flexibel en vraaggericht is.

Het individueel rendement van hoger onderwijs rechtvaardigt een investering van het individu in zichzelf, in de eigen ontwikkeling. Dit zal in het kader van een “leven lang leren” steeds noodzakelijker blijken. Het zal normaler moeten worden om werken en leren gedurende de loopbaan af te wisselen (of te combineren in een duale onderwijsvorm) en ook als individu te investeren in het up-to-date houden van de eigen kennis en kunde. De commissie Rinnooy Kan zet in haar adviesrapport “Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen” helder uiteen waarom de deelname van het volwassen hoger onderwijs in Nederland een impuls nodig heeft. Op de adviezen van die commissie hoe het onderwijs te flexibiliseren en vraaggericht te maken, kan verder voortgebouwd worden. Dat gebeurt nu ook door experimenten vraagfinanciering en pilots flexibilisering. Het bedrijfsleven uit de techniek en zorg/welzijn gaan samen met bekostigde en private hogescholen deze experimenten aan. Deze moeten leiden tot een beter antwoord van het hoger onderwijs op de vragen van werkenden rond “een leven lang ontwikkelen”.

Box 3: Belang van privaat onderwijs

Naast de bekostigde instellingen zijn er in Nederland ongeveer 19.000 private beroepsopleiders, waarvan zo’n 15.000 zzp’ers.¹³ Het particulier onderwijs wordt niet bekostigd, maar zij verwerven hun inkomsten via de deelnemer en/of werkgever. De gezamenlijke omzet van de markt van private opleiders is ongeveer 3,2 miljard.

De private opleidingensector vormt met een gestructureerde aanpak en roots in het bedrijfsleven al decennia lang een welkome aanvulling op het bekostigde onderwijs. Het particulier onderwijs leidt ruim 80 procent op van de jaarlijks 1,5 miljoen volwassenen die een opleiding volgt, waarbij het opleidingsaanbod zich overwegend richt op het hoger onderwijs.

Vergeleken met het bekostigd onderwijs ligt de opleidingsduur substantieel lager: 60 procent van de opleidingen duurt korter dan 1 maand. Een belangrijke driver hierachter is het verleende maatwerk en de functiegerichte opleidingstrajecten waarbij op de specifieke vraag van de opdrachtgever/werkende wordt ingespeeld.

---

¹³ SEO, Marktmonitor private aanbieders van beroepsopleidingen

2.7 Bijdrage aan integratie en emancipatie.

Academisch en hbo- gevormden hebben een maatschappelijke opdracht om buiten de eigen discipline, het directe eigen belang, ook het algemeen belang te willen dienen als toekomstige leiders in bedrijven en organisaties. Dat kunnen alleen hoger onderwijs instellingen leveren die middenin de samenleving en economie staan.

Hoger onderwijs kent positieve externe effecten: er is zowel maatschappelijk als individueel rendement. De technologische ontwikkeling en productiviteit van anderen is gebaat bij hoger opgeleiden. Door meer mensen hoger op te leiden verhogen we het algemene welvaartsniveau ook van de minder hoog opgeleiden. Dat is ook maatschappelijk rendement. Hoger onderwijs betekent ook dat mensen een hoger inkomen kunnen verdienen. Het maakt mensen onafhankelijk en zelfstandig.

Het is zorgelijk dat jongens aanzienlijk slechter presteren in het hoger onderwijs dan meisjes. Van de ongeveer 125.000 mensen die jaarlijks in het hoger onderwijs afstuderen zijn 70.000 vrouw en 55.000 man. Een verschil van 12 procent. Als de mannen het net zo goed zouden doen als de vrouwen hadden we jaarlijks 15.000 diploma's hoger onderwijs meer. Dit probleem verdient aandacht.

Het aandeel van studenten met een niet-westerse allochtone afkomst is groeiende, maar universiteiten hebben nog onvoldoende aandacht voor de overgang van opleiding naar arbeidsmarkt. Landelijke werkgelegenheidsstatistieken geven aan dat de werkloosheid onder Nederlandse afgestudeerden van allochtone herkomst twee maal zo hoog ligt als bij autochtone studenten, ook onder afgestudeerden uit wo. Allochtone studenten kiezen bijvoorbeeld minder voor techniek: 10 procent tegen 14 procent van de autochtone studenten. Bovendien liggen de studierendementen bij niet westerse allochtonen vaak ook lager. Ook blijkt er een tekort in het opzetten van een netwerk en het opbouwen van werkervaring voor de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld in de vorm van nevenactiviteiten.

Diversiteit stelt ons voor kansen en uitdagingen. Het is veel gemakkelijker samenwerken met gelijkgestemden te managen dan met andersgezinden. Dat vraagt ook om een nieuwe kijk op governance binnen de overheid, in bedrijven en niet in de laatste plaats binnen hoger onderwijs instellingen. Als het daar niet lukt, met al die hoog opgeleide jonge mensen, waar dan wel?

3. Beoordeling hogeronderwijsbeleid tot nu toe

Met de Strategische Nota Hoger Onderwijs in 2012 heeft het kabinet destijds een nieuwe koers ingeslagen op basis van aanbevelingen van de Commissie Veerman. Het bedrijfsleven heeft de conclusies van 'Veerman' en de Strategische Nota destijds krachtig gesteund. Er zijn verschillende verbeteringen in gang gezet, onder meer in de Wet Kwaliteit in verscheidenheid hoger onderwijs.

3.1 Kwaliteit en profilering.

In 2010 concludeerde de Commissie Veerman¹⁴ dat ons hoger onderwijsstelsel onvoldoende toekomstbestendig was. Talent werd te weinig uitgedaagd; het stelsel was te weinig flexibel om de gevarieerde vraag van studenten en de arbeidsmarkt goed te bedienen. Om de kwaliteit te verhogen bepleitte de commissie een drievoudige differentiatie: in de structuur van het stelsel, in profielen van instellingen en in het onderwijsaanbod. Om te komen tot meer onderscheidend onderwijs moest er volgens Veerman een duidelijker onderscheid worden gemaakt tussen (1) hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs, (2) hoger onderwijsinstellingen onderling en (3) het opleidingsaanbod van de hoger onderwijsinstellingen.

---

¹⁴ Differentiëren in drievoud Advies van de Commissie Toekomstbestendig Hoger Onderwijs Stelsel (2010)

3.2 Prestatiebesteding en profilering.

Met hogescholen en universiteiten zijn prestatieafspraken gemaakt over 'kwaliteit en profiel' voor de periode tot en met 2016. Binnen de onderwijsbesteding is een klein deel (7 procent) afhankelijk van de prestaties van de hoger onderwijsinstellingen. 5 procent wordt toegekend op basis van onderwijskwaliteit, rendement en studiesucces; 2 procent is bestemd voor de beste plannen voor profilering en zwaartepuntvorming in hbo en wo. Hoger onderwijsinstellingen worden dus nog steeds voornamelijk op studentenaantallen bekostigd.

De Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek, die de voortgang analyseert en beoordeelt, verwacht ten aanzien van onderwijskwaliteit en studiesucces bij de universiteiten een positief resultaat in 2016. Voor hogescholen schetst de commissie deels een ander beeld. Bij een deel van de hogescholen is namelijk met name ten aanzien van studiesucces slechts weinig voortgang geboekt of is er zelfs sprake van verslechtering van de situatie.

3.3 Beter aansluiting hogescholen op toekomstige arbeidsmarkt.

Om de opleidingen van hogescholen beter te laten aansluiten op de beroepspraktijk en de ontwikkeling daarin voert de Vereniging Hogescholen toekomstgerichte verkenningen uit die de hogescholen voor de middellange termijn handvatten bieden voor een kwaliteitsimpuls en voor de ontwikkelrichting van een hbo-sector.¹⁵

In de techniek is op basis van de werkveldverkenning de herkenbaarheid van het opleidingsaanbod vergroot door het grote aantal bacheloropleidingen te verminderen tot een beperkt aantal (brede) stamopleidingen.¹⁶ Die brede opleidingen hebben eigen specialisaties te ontwikkelen met het (regionale) werkveld. Doel was ook om technische opleidingen aantrekkelijker te maken voor studenten en om sneller te kunnen inspelen op de grote dynamiek in het (regionale) bedrijfsleven. Bij een aantal opleidingen wordt prima samengewerkt tussen onderwijs en bedrijfsleven en voor de overige domeinen binnen techniek wordt verkend hoe structurele samenwerking vorm te geven.

De Reviewcommissie constateert dat verschillende hogescholen hun keuzes voor profilering hebben afgestemd op externe kansen, vaak in samenspraak met het regionale bedrijfsleven. De nog betrekkelijk nieuwe Centres of Expertise zijn hier een uiting van. Hierin werken hogescholen met bedrijfsleven gezamenlijk aan onderwijsontwikkeling en meerjarige onderzoeksprojecten. Ze versterken de samenhang tussen onderzoek en onderwijs en ontwikkelen zich tot expertisecentra rondom economische en/of maatschappelijke thema's.

3.4 Beperkte mogelijkheden voor selectie en collegegeldifferentiatie.

In de vorige strategische agenda was opgenomen dat instellingen voor duurdere, excellente trajecten (binnen opleidingen) meer collegegeld mogen vragen. Zij hebben dan meer mogelijkheden om zich op excellentie te profileren. Dat is maar zeer beperkt uitgevoerd. Nu kunnen als de minister toestemming verleent hogere collegegelden gevraagd worden voor opleidingen met het oordeel excellent¹⁷.

Wel is het studievoorschot (sociaal leenstelsel) ingevoerd. Hogere initiële investeringen vanuit de student zullen een arbeidsmarktrelevante keuze stimuleren. Studenten zullen kritischer worden bij hun keuze en ten aanzien van de kwaliteit, geleverd door de instelling.

---

¹⁵ Drie hoofdvragen staan hierbij centraal: 1. Wat zijn voor deze sector van het hoger beroepsonderwijs belangrijke ontwikkelingen in het relevante werkveld? 2. Welke ontwikkelingen staan centraal bij de hogescholen? 3. In hoeverre spelen de hogescholen in kwalitatieve en kwantitatieve zin al voldoende in op ontwikkelingen in het relevante werkveld?

¹⁶ Dit heeft concreet geleid tot een aanzienlijke reductie van het aantal technische opleidingen (van 65 naar 36).

¹⁷ Van de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO).

4. Noodzakelijke beleidswijzigingen en -intensiveringen

Vanuit het economisch belang van excellent hoger onderwijs en de zeven doelstellingen is hieronder een concrete beleidsagenda voor het hoger onderwijs geformuleerd.

De aanbevelingen van de Commissie Veerman zijn nog steeds relevant. Met het ingezette beleid zijn verbeteringen in gang gezet, die voorzichtig vruchten af beginnen te werpen. Verschillende aanbevelingen zijn nog niet uitgevoerd en bovendien maken economische en maatschappelijke ontwikkelingen de analyse en voorgestelde strategie van de Commissie Veerman urgenter en krachtiger.

4.1 Excellentie, profilering en prestatiebekostiging

Op de ingeslagen weg van meer differentiatie, een stevige profilering van instellingen en meer nadruk op excellentie moet voortgebouwd worden. Dat betekent:

Een substantieel groter deel van de bekostiging op basis van prestaties kan zorgen voor betere basiskwaliteit en hoger rendement. Om profilering echt aan te jagen zijn meer prikkels nodig in het systeem om tegenwicht te bieden aan de prikkel vanuit de bekostiging op studentenaantallen. Prestatiefinanciering noopt hogescholen en universiteiten zich vooral te richten op kwaliteit en profiel. Ook de arbeidsmarktrelevantie moet een belangrijker onderdeel van de prestatiebekostiging worden. Op termijn kan 20 procent van de financiering meer prestatieafhankelijk worden.

Selectief verdelen van (een groter deel van de) middelen op basis van profilering van instellingen. Hierin zien we een goede prikkel voor instellingen om daadwerkelijk duidelijke keuzes te maken met betrekking tot het eigen onderwijs- en onderzoeksaanbod. In de nieuwe meerjarenafspraken met hoger onderwijsinstellingen zal verdere specialisatie en differentiatie - ook om internationaal onderscheidend te zijn - uitgangspunt moeten zijn. Samenspraak bij deze keuzes met het (georganiseerde) bedrijfsleven moet vanzelfsprekend zijn. Goede aansluiting op onder meer de (human capital agenda's van de) topsectoren is daarbij essentieel. Een klein land als Nederland zal moeten clusteren en samenwerken om tot excellente resultaten te kunnen komen. Daarom zullen de profileringsplannen ook afgestemd moeten zijn op die van andere instellingen. Onderlinge afstemming van opleidingen en daarmee grotere samenwerking moeten steeds meer leidend zijn.

Selectie en collegegelddifferentiatie voor excellentie. Collegegelddifferentiatie voor aantoonbaar intensiever en excellent onderwijs dwingt universiteiten bovendien kwaliteit te leveren, want studenten zullen dat eisen.

Binnenkort wordt gestart met pilots voor meer **vraagfinanciering** in het bekostigd en niet bekostigd deeltijdonderwijs. In combinatie met de afschaffing van de basisbeurs waardoor de student zelf meer investeert in het onderwijs, is dit een ontwikkeling die leidt tot versterking van de vraagzijde. De pilots flexibilisering moeten leiden tot het noodzakelijke maatwerk dat nodig is om leren voor volwassenen effectief en efficiënt te maken en daardoor aantrekkelijk. Het brengt bovendien het private en bekostigd onderwijs in een meer gelijke positie. Vraagfinanciering maakt het privaat hoger onderwijs – dat nu het overgrote deel van de scholing van werkenden verzorgt - beter bereikbaar. Deze activiteiten bieden ook mogelijkheden voor nieuwe samenwerkingsvormen tussen bedrijfsleven en hoger onderwijsinstellingen. Het moet niet blijven bij experimenten vraagfinanciering en pilots flexibilisering in het deeltijdonderwijs. Andere ontwikkelingen als digitalisering en internationalisering in het onderwijs vergroten de keuzemogelijkheden voor de (volwassen) student. Onderzocht moet worden of dit niet tot wijzigingen in het stelsel noopt, juist om onze universiteiten en hogescholen toekomstbestendig te maken en ruimte voor het private onderwijs uit te bouwen.

4.2 Versterking van het Hoger beroepsonderwijs

De groei in aantallen en verandering in achtergrond zetten druk op het hbo om zowel het rendement als het opleidingsniveau hoog te houden. Hoewel de kwaliteit van het hbo in het algemeen voldoende is, zijn

er zorgen bij onderwijsinspectie en de accreditatieorganisatie over het gerealiseerde eindniveau. Het hbo is meer en meer de top van de beroepsonderwijskolom vmbo-mbo-hbo als opleider van hoogwaardige, wendbare en innovatieve professionals. Essentieel voor hogescholen is dan ook de verbinding met de beroepspraktijk, zowel regionaal als (cross-)sectoraal.

We zijn voorstander van een duidelijk onderscheid tussen hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo). Bedrijven en instellingen hebben beide typen mens en scholing nodig en zijn blij met het feit dat Nederland universiteiten en hogescholen heeft. Het wo is analytisch en onderzoekend, het hbo is meer toepassingsgericht. Het hbo moet zich positioneren als beroepsonderwijs op een hoger niveau in de beroepskolom na het mbo en in vervolg op de havo, gericht op de voorbereiding op een beroep.

Basiskwaliteit versterken

via betere docenten en méér contacturen (zie ook onderstaande box). Een goede organisatie, goede docenten en oog voor de individuele student (talentmanagement) zijn van belang om een betere basiskwaliteit in het hoger onderwijs te bereiken. Ook hier valt zeker winst te behalen. We vinden dat hogescholen zich individueel moeten richten op een beperkter aantal studies en zich moeten specialiseren. Ook dat draagt bij aan de basiskwaliteit.

Box 4: Méér, goede contacturen

Voldoende, en kwalitatief goede contacturen vormen de ruggengraat van iedere opleiding.¹⁸ Hieronder vallen de (traditionele) hoorcolleges, maar ook bijvoorbeeld tutorbijeenkomsten, tentamens, samenwerken in het studielandschap en online contact met een docent en practica.

Onderzoek laat zien dat negen tot veertien uur hoorcollege-uren per week als optimum kan worden gezien.¹⁹ Let wel: dit betreffen enkel hoorcollege-uren, zonder dat andere waardevolle contactvormen zijn meegeteld. Nederlandse studenten dienen slechts een minimum van twaalf contacturen per week te volgen.

Ondernemend Nederland bepleit een ophoging van het minimum naar 15 contacturen. Het aantal contacturen moet namelijk voldoende zijn om studenten te inspireren, te onderwijzen en structuur te geven in hun studiewerkzaamheden. Uiteraard dient hierbij ook de kwaliteit, en niet sec de kwantiteit van de contacturen voor ogen te worden gehouden. Contacturen dienen namelijk een randvoorwaarde voor deze kwaliteit te zijn. Tegelijkertijd met het ophogen van het minimum, dient dus ook de kwaliteit van de inhoud van de contacturen te worden geïntensiveerd.

Professional masters in het hbo. Wat betreft de professional masters in het hbo is onze insteek dat het bedrijfsleven en andere werkgevers goed kunnen leven met een bachelor als zelfstandige startkwalificatie van het onderwijs. In een later stadium kan door de werknemer, inmiddels met werkervaring, gericht alsnog een hbo-master worden gevolgd indien de werknemer en/of werkgever daar behoefte aan hebben. Ook moeten de masters passen binnen de zwaartepuntvorming van de desbetreffende instelling.

Associate degree: een tweejarige hbo-opleiding. Deze nieuwe graad, naast de bachelor en master, blijkt in de praktijk tegen enkele belemmeringen aan te lopen. De Ad is een zelfstandige ho-grad met een eigen, in overleg met het bedrijfsleven ingevuld, curriculum. Deze samenwerking met het (georganiseerd)

---

¹⁸ Een contactuur wordt door de NVAO gedefinieerd als "een onderwijsuur waarbij een docent fysiek aanwezig is."

¹⁹ <http://www.studiesuccesho.nl/2010/10/27/recente-publicaties-over-zelfstudie-en-contacttijd/>

bedrijfsleven is en blijft van belang bij de start en ook de verdere invulling en uitrol van een Ad-opleiding. De wettelijk verplichte koppeling van een Ad-opleiding aan een verwante bachelor binnen een instelling leidt er echter toe dat sommige Ad-opleidingen, waarnaar wel vraag is, niet tot stand komen. Tegelijkertijd komt een kansrijke ontwikkeling op gang van Regionale Ad Centra (RAC): een vorm van specialisatie en profilering bij verschillende hogescholen. Om dat te bevorderen is het wenselijk dat de in de WHW vermelde verplichting tot het hebben van een Ad en de daaraan gelieerde bachelor op één hogeschool vervalt. Wel moeten er doorstromingstrajecten mogelijk blijven voor de student naar een of meerdere bachelors en die moeten vooraf duidelijk zijn. Het kan zijn dat de student voor doorstroming extra activiteiten moet uitvoeren (tot 30 ECTS).

Samenwerking met bedrijven in de regio en met (top)sectoren. De afgelopen jaren werken hogescholen en bedrijven steeds meer en vaker samen. Nieuwe samenwerkingsvormen zijn aan het ontstaan, zoals de regionale Centers of Expertise. Die samenwerking moet versterkt worden voortgezet en aansluiten bij de economische zwaartepunten van onder meer de topsectoren in de regio. Dat kan door:

- *Meer lectoraten.* Binnen hogescholen staat het onderzoek in dienst van het onderwijs. Lectoren vervullen daarin een belangrijke rol, hun kennis komt via docenten bij studenten terecht. De lector heeft de taak een brug te slaan tussen beroepspraktijk en onderwijs. Lectoren spelen dus een belangrijke rol in het realiseren en in leven houden van netwerken en samenwerkingsverbanden tussen onderwijsinstellingen en het regionale bedrijfsleven. Momenteel bestaan er in totaal ruim 600 lectoraten²⁰. Hogescholen werken er hard aan om het aantal lectoren te verhogen. Wij ondersteunen dat en er dient dan ook fors te worden geïnvesteerd in lectoraten op basis van de regionale behoefte van het bedrijfsleven.

Box 5: Koppeling HO en Smart Industry

De verdere opmars van digitalisering en nieuwe technologie zal de komende tien jaar de economische ontwikkeling en werkgelegenheid in Nederland bepalen. De combinatie van het internet met nieuwe technologie – 3D-printen, het Internet of Things, Big Data en robottechnologie – leidt in ons land tot een nieuwe innovatieve industrie: Smart Industry.

Om de ontwikkeling van Smart Industry in Nederland aan te jagen is het noodzakelijk de kennisbasis te verbeteren door middel van een goede koppeling met R&D in fieldlabs. In fieldlabs vindt samenwerking plaats tussen kennisinstellingen, onderwijs en bedrijfsleven.

Om het fundament van Smart Industry te versterken moeten we gebruik maken van de bestaande infrastructuur. Het zou daarom goed zijn Centers of Expertise en hbo-lectoren te koppelen aan Smart Industry fieldlabs. Leren zonder onderbreking (leven lang leren) en sociale innovatie zijn belangrijke aandachtspunten waarin het hoger onderwijs een belangrijke rol kan spelen.

- *Extra investeringen in praktijkgericht onderzoek.* Praktijkgericht onderzoek aan hogescholen gebeurt onder andere via RAAK-subsidies voor innovatief onderzoek in samenwerking met bedrijven. Het praktijkgericht onderzoek bouwt voort op de onderzoeksactiviteiten van lectoraten aan hogescholen. Praktijkgericht onderzoek in samenwerking met het bedrijfsleven is een goede manier om talent te stimuleren, het onderwijs meer beeldend te maken voor de student en daarmee een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het onderwijs en tegelijkertijd innovatie in (mkb) bedrijven te stimuleren.

---

²⁰ Daarbij ligt het aantal bijbehorende fte ruwweg rond de 300. Dit is zowel qua aantallen lectoraten, als bijbehorende zwaarte van de functie, veel te weinig.

Tevens krijgen studenten hierdoor onderzoeksvaardigheden mee. Dit leidt tot het opleiden van meer innovatieve professionals en tot kennisontwikkeling, valorisatie en vernieuwing van de beroepspraktijk. Extra investeringen in praktijkgericht onderzoek als onderdeel van profilering door Hogescholen zijn nodig.

- *Samenwerking en co-creatie* Hogescholen en branches en/of bedrijven kunnen meer met elkaar samen werken in een publiek-private samenwerking (pps). Samen investeren en invulling geven aan de afspraken die voor beide partijen winst opleveren. Deze manier van samen werken wint terecht steeds meer terrein.
- *Stages* maken een verplicht onderdeel uit van elke hbo-studie. De wisselwerking tussen, bedrijf, student, docent en hogeschool kan zowel aan de kwaliteit van het onderwijs bijdragen als een meerwaarde voor het bedrijf hebben. In de praktijk zien we dat het bedrijf en de student beter begeleid moeten worden. Dit schept duidelijkheid voor het bedrijf, bevordert de kwaliteit van de stage en vergroot de kans op behoud van het bedrijf als stagebedrijf. Bovendien kan de hbo-docent door kennis te nemen van de gang van zaken in het bedrijf of instelling zo zijn of haar kennis van de praktijk updaten en dat komt het onderwijs ten goede.

Box 6: Voorbeeld van goede samenwerking hogescholen en mkb: kenniscirculatie

Het mkb dient meer te worden verbonden met de hogescholen. Een goed, recent voorbeeld hiervan is de samenwerkingsovereenkomst die Het Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA en de Kamer van Koophandel afgelopen februari hebben gesloten, gericht op het intensiveren van kenniscirculatie.²¹ Dit past geheel in de trend dat het Nederlandse bedrijfsleven om te concurreren op de wereldmarkt zich meer en meer specialiseert, samenwerkt en innoveert in ketens en netwerken.

Aan de overeenkomst is een actieplan gekoppeld met activiteiten voor de komende twee jaar. Tot de activiteiten behoren het stimuleren van een voor het mkb transparant en toegankelijk kennisaanbod van hogescholen, het bouwen van netwerken ten behoeve van kenniscirculatie en het koppelen van mkb-initiatieven aan onderzoek van hogescholen. Tegelijkertijd sluit de kennis van hogescholen goed aan bij de praktijkgerichte kennisbehoefte van het mkb.

Aansluiting op de (cross)sectorale beroepspraktijk. De inhoud van opleidingen kan niet enkel regionaal bepaald worden door individuele hogescholen. Centrale normstelling is voor een deel van de opleiding noodzakelijk. Landelijk herkenbare beroepsopleidingen met bijbehorende diploma's zijn essentieel voor de werking van de arbeidsmarkt en voor het bedrijfsleven. De nieuwe aanpak van de Vereniging Hogescholen die voor de techniek gekozen is, verdient bredere navolging. Bij deze verstandige herordening van de opleidingen is substantiële betrokkenheid van het relevante bedrijfsleven wel zeer gewenst. We bepleiten daarom:

- Doorgaan met de aanpak van werkveldverkenningen, waarbij ook een internationale vergelijking wordt gemaakt.
- Bij de herijking van de opleidingen een substantiële betrokkenheid van het relevante bedrijfsleven, inclusief de topsectoren, zodat een goede aansluiting bij de human capital agenda's van de topsectoren en cross sectorale verbindingen tot stand kunnen komen (zoals kunst en techniek voor de creatieve industrie).
- Ongeveer de helft van het curriculum (de leeruitkomsten) van eenzelfde opleiding in samenspraak met het bedrijfsleven vast te leggen waarmee deze dus hetzelfde zijn voor alle hogescholen die deze studierichting aanbieden (zowel voor bekostigd als particulier onderwijs).

---

²¹ SIA (2015) Regieorgaan SIA en KvK sluiten samenwerkingsovereenkomst

- Met een eensluidende stam van dezelfde opleidingen in het gehele land kunnen ervaringscertificaten meer en beter worden toegepast in het hbo. Dat is van groot belang in het kader van een leven lang leren.
- Het overige gedeelte (40 tot 50 procent) van de opleiding kan snel aangepast worden. Dit laatste kan ook in overleg met bedrijven in de regio die belang hebben bij deze studierichting. Hierdoor kunnen ontwikkelingen op de arbeidsmarkt snel door het onderwijs worden gevolgd.
- Dit dient de gewenste doelmatigheid van het opleidingsaanbod. Het werkveld kan zelf aangeven welke hogescholen in welke regio's voor hun sector de beste zijn. Zo ontstaan gespecialiseerde hogescholen als *preferred supplier* voor een bepaalde sector, hetgeen correspondeert met de afspraken over de profilering van de instellingen.
- Deze aanpak wettelijk vast te leggen. Beroepenveldcommissies waarin vertegenwoordigers van bedrijven en instellingen participeren, zouden formeel in de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW) en NVAO-kaders moeten worden opgenomen, met duidelijke kaders en regels voor de bezetting ervan en de bevoegdheden.

Herkenbaar aanspreekpunt voor het bedrijfsleven. Qua herkenbaarheid geven met name mkb-ondernemers aan dat de hbo-instellingen figuurlijk moeilijk te bereiken zijn. De drempel naar praktijkgericht onderzoek blijkt vaak nog hoog voor (kleine en middelgrote) ondernemingen. Ook het articuleren van de vraag is complex. Iedere hogeschool heeft weer andere regels, tijden, aanpak en visie omtrent stages, afstudeeropdrachten en onderzoek. En bij welke studierichting moet men zijn? Toegankelijkheid begint met een herkenbaar opleidingsaanbod en profiel. Daarnaast is een aanspreekpunt waar ondernemers/ bedrijven altijd terecht kunnen, dat makkelijk bereikbaar is en dat helpt bij het nader formuleren van de vraag en het beste antwoord daarop van hogeschool (of universiteit) zeer gewenst. Maar ook via de reguliere activiteiten kunnen hbo-onderzoek en -afgestudeerden meer en beter verbonden worden met kleine en middelgrote bedrijven het bedrijfsleven beter bij het onderwijs betrokken zijn en blijven: via duale trajecten, betere stagebegeleiding en meer lectoren.

4.3 Internationalisering

Strategische internationale agenda voor werving en binding van buitenlandse studenten.

Een verscherping van de doelen van het actieplan *Make it in the Netherlands* is nodig. Doel is om meer studenten te trekken:

- Studenten moeten niet alleen in de bachelorfase naar Nederland komen, maar ook kiezen om hier een master of PhD te volgen, daar zit de echte excellentie. We moeten dus meer buitenlandse masterstudenten trekken (ook Phd's).
- En studenten trekken in vakgebieden waar Nederland sterk in is en behoefte aan heeft. De strategische internationale agenda moet dus op basis van specifieke sectorbehoefte (zoals bèta-techniek) gericht talent werven.
- We moeten ook inzetten op een hoge stay rate voor internationaal talent. Een gunstig vestigingsklimaat voor talent vraagt om gunstige randvoorwaarden voor talent om zich in Nederland te vestigen. Tijdens de studie is dat belangrijk, maar ook daarna om ervoor te zorgen dat internationaal talent hier blijft werken. Daarom bepleit Ondernemend Nederland een actieplan specifiek gericht op het verhogen van de 'blijfkans' van internationale studenten, zie ook onderstaande box.

Box 7: Actieplan internationalisering hoger onderwijs: focus op binding

---

Het CPB concludeerde in 2012 dat internationalisering in het hoger onderwijs bijdraagt aan de welvaart in Nederland en tevens een positief effect heeft op de overheidsfinanciën.²² Het aandeel buitenlandse studenten dat in Nederland een volledige studie volgt ligt echter met 7,5 procent van de totale nationale studentpopulatie (ruim) onder het Europees gemiddelde van 9 procent. Bovendien volgen relatief weinig Nederlandse studenten een volledige opleiding in het buitenland.²³

Met name in het binden van internationale studenten aan Nederland valt volgens Ondernemend Nederland nog veel te winnen: van alle buitenlandse hoger opgeleiden blijft momenteel maar ruwweg rond de 20 procent permanent in Nederland.²⁴

Blijfkans vergroten

Specifieke maatregelen die kunnen worden genomen om de ‘blijfkans’ van deze groep te vergroten zijn:

1. Het verlagen van de vrijblijvendheid om de Nederlandse taal te leren voor buitenlandse studenten, bijvoorbeeld door het standaard aanbieden van een basisopleiding Nederlands. Het spreken van de Nederlandse taal vergroot de binding met Nederland en de bijbehorende cultuur.
2. Landelijke regeling voor Industrial Doctorates. Ruwweg de helft van alle PhDs aan Nederlandse instellingen komt uit het buitenland, en bijna 80% van alle PhDs vindt een baan buiten de wetenschap. Door Industrial Doctorates in te voeren, waarbij studenten hun promotieonderzoek doen bij een bedrijf, kan een zeer waardevolle groep van internationale onderzoekers meer worden gebonden aan Nederland.
3. Meer strategische focus vanuit de opleidingsinstellingen ten aanzien van hun wervings- en bindingsbeleid. Door samen met het (regionale) bedrijfsleven de behoefte aan internationaal talent (maar ook internationale docenten) te bepalen kan vanuit de ‘triple helix’ hierop worden gestuurd.

4.4 Vernieuwingen in het onderwijs zelf

De omgeving van universiteiten en hogescholen is in beweging. Internationalisering en digitalisering bieden ruimte voor differentiatie, segmentatie en nieuwe business modellen. Nieuwe spelers komen op de markt met nieuwe onderwijsvormen. Internationale mobiliteit van studenten en mogelijkheden van MOOCs leiden tot fenomenen als “course-shoppen”.

Studenten gaan meer zelf financieren. Dat biedt ook kansen voor nieuwe samenwerkingsvormen van hoger onderwijsinstellingen met nieuwe financieringsbronnen.

Ons bekostigd en privaat onderwijs moet hierin mee kunnen gaan en voorbereid zijn op de al groeiende concurrentie. Anders lopen we achter.

Meer uitdagend. Allereerst zijn noodzakelijke stappen om het stelsel in Nederland meer uitdagend voor hoger onderwijsinstellingen te maken: meer prestatiebekostiging, steviger profilering en ruimere mogelijkheden voor selectie en collegegelddifferentiatie (zie paragraaf 3.1).

Dit moet de komende jaren verder ontwikkeld worden.

Meer project gebaseerd onderwijs. Studenten doen kennis en skills op door ze uit te dagen met een complex maatschappelijk- of bedrijfsvraagstuk. Kennis combineren we zo met cross sectoraal

---

²² Onder de economische effecten van internationalisering vallen: (i) Een vergroting van het keuzeaanbod aan studenten als gevolg van een internationale markt voor hoger onderwijs, (ii) Beter ontwikkelde interculturele vaardigheden en daarmee tot een hogere productiviteit, (iii) Een hogere onderwijskwaliteit in het hoger onderwijs, en ten slotte (iv) zijn er positieve effecten op overheidsfinanciën gedreven door de belasting(inkomsten) van afgestudeerde hoogopgeleiden die in Nederland blijven werken. CPB (2012) De economische effecten van internationalisering.

²³ Onderwijsinspectie (2012/2013) De staat van het onderwijs

²⁴ SER (2013) Make it in the Netherlands

samenwerken, creativiteit en originaliteit.²⁵ Dit leert studenten naast technische vaardigheden ook allerlei andere skills.

Integratie bevorderen. Juist in het hoger onderwijs – die de leiders van de toekomst opleidt – is van belang dat de talenten van alle studenten optimaal ontwikkeld worden en dat verschillende bevolkingsgroepen elkaar ook ontmoeten. Universiteiten en hogescholen moeten zich inzetten dat beide groepen elkaar meer opzoeken en zich niet terugtrekken in de eigen werkelijkheid. We zullen bij onze inspanningen rond het techniekpact dus extra aandacht moeten besteden aan studenten met een allochtone achtergrond. Universiteiten en hogescholen moeten zich meer ontwikkelen tot ‘integratiefabriek’ waar jongeren van verschillende herkomst zichzelf prepareren op participatie op de arbeidsmarkt.

Alumnibeleid. Hogescholen en universiteiten zouden gestructureerder hun alumnibeleid vorm moeten geven. Dat kan heel goed in samenwerking met het bedrijfsleven. Dat levert informatie op over de keuzes van mensen na hun studie en waarom ze deze hebben gemaakt²⁶. Informatie hierover is van belang voor onderwijs en bedrijfsleven. Bovendien loopt de relatie tussen onderwijs en bedrijfsleven dan niet alleen via instituties maar ook via personen.

Accreditatie MOOC's. We moeten de ambitie hebben om als (flexibel) kennisland een leading rol te spelen in zowel het (internationaal) aanbieden als accommoderen van MOOCs. Daarom is het van belang met het oog op de noodzakelijke herkenning en erkenning door het beroepenveld dat MOOCs op een degelijke manier worden geaccrediteerd. We vinden dat de NVAO vaart moet maken met de door haar aangekondigde verzameling van best practices van MOOCs en het in kaart brengen van mogelijke belemmeringen rond online onderwijs in den brede. Dit om optimaal op de opkomst van MOOCs in te kunnen spelen, en tegelijkertijd te waarborgen dat hieruit voortvloeiende certificaten en degrees voldoen aan de hoogste eisen.

Effectief en efficiënt toezicht en accreditatie. Innovatie en flexibiliteit zijn van groot belang in het hoger onderwijs. Toezicht en accreditatie moeten dat niet in de weg staan. Het hoger onderwijs kent twee toezichthouders: de inhoudelijke kwaliteit van de opleidingen beoordeeld door de NVAO. De Onderwijsinspectie beoordeelt of de instelling zich houdt aan de WHW. Een disproportioneel toezicht moet niet leiden tot ongezonde risico-aversie van de instellingen, en vernieuwing niet negatief beïnvloeden. Maar de kwaliteit van de opleidingen moet wel in orde zijn. Dit is een spanningsveld.

- *Accreditatiestelsel.* Verdient vertrouwen belonen en minder toezichtslasten zijn belangrijke uitgangspunten in het denken over een nieuw, aangepast accreditatiestelsel. Daarnaast is het belangrijk dat het toezicht lastenlicht wordt vormgegeven. Dat is ook de basis geweest voor het huidige nieuwe accreditatiestelsel waarbij instellingen ook een instellingsaccreditatie kunnen krijgen, en zo opleidingen via een verlicht toezichtsregime kunnen laten accrediteren.
- *Transparantie van aanbod vergroten.* Sinds kort kent de NVAO gedifferentieerde oordelen met betrekking tot kwaliteit (voldoende, goed, excellent). Dit kan uitgebreid worden, bijvoorbeeld met speciale keurmerken (zoals het keurmerk internationalisering). De keurmerken van NVAO zijn tot nu toe erg onbekend. Het hoger onderwijs zou deze keurmerken beter kunnen marketen.
- *Betrokkenheid bedrijfsleven.* Het bedrijfsleven wordt soms betrokken door zitting te nemen in panels van de NVAO. Die inbreng kan kwalitatief en kwantitatief sterker door een pool samen te stellen van mogelijke panelleden uit het bedrijfsleven. Bij het clusterwijs accrediteren dient het bedrijfsleven vertegenwoordigd te zijn, zeker in het hbo en bij technische en gezondheidsstudies. Bij een instellingsaccreditatie kan dit in het hbo worden vormgegeven door bijvoorbeeld alle onafhankelijke beroepenveldvoorzitters samen te brengen.

---

²⁵ Een mooi voorbeeld zien we bij de solar challenge. Nederlandse studenten draaien hier stevast in de top 3 van de wereld mee.

²⁶ In de techniek gaat bijna 50 procent van de afgestudeerden niet in een technische functie werken.